

نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال نوزدهم، شماره ۵۴، پاییز ۹۸

تاثیر پیاده راه بر افزایش تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری بجنورد (نمونه موردی: خیابان طالقانی، محدوده میدان شهید تا مخابرات)

دریافت مقاله: ۹۶/۱۰/۷ پذیرش نهایی: ۹۷/۳/۶

صفحات: ۸۱-۱۰۲

آرش صدری: مربی، گروه هنر و معماری، دانشگاه پیام نور، ایران^۱

Email: A76sadri@yahoo.com

آرزو بانکیان تبریزی: مدرس، گروه هنر و معماری، دانشگاه پیام نور، ایران.

Email: Arezu_bankian@yahoo.com

شادی رفایی افشار قزلباش: دانشجوی دکتری تخصصی گروه شهرسازی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

Email: Shadi.refaei@gmail.com

چکیده

این مقاله با هدف تاثیر پیاده راه بر افزایش تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری بجنورد با تأکید بر ابعاد فرهنگی اجتماعی بر تعاملات اجتماعی نگارش گردید. روش این تحقیق توصیفی-تحلیلی و مورد مطالعه خیابان طالقانی بجنورد بوده است. تجزیه و تحلیل داده ها نیز با استفاده از روش SWOT انجام شده است. نتایج نشان داد که تاثیرگذاری ویژگی های کالبدی بر روی کیفیت محیط های شهری در اولویت اول و ادراک محیطی در اولویت دوم و ویژگی های کارکردی در اولویت سوم قرار داشت. با توجه به نتایج حاصله، اهم متغیرهای مستقل تاثیرگذار در این سه دسته (کالبدی، کارکردی و ادراک محیطی) به ترتیب اولویت عبارتند از: شاخص های امنیت، دسترسی، معابر، کارکردهای اقتصادی، محیط زیست شهری، کیفیت محیط اجتماعی، تعاملات اجتماعی، فعالیت های فرهنگی، تسهیلات شهری و آیت های کارکردهای تفریحی و روشنایی کمترین اثرات را دارا بودند.

کلیدواژگان: پیاده راه، تعاملات اجتماعی، فضای شهری، پیاده مداری.

۱. نویسنده مسئول: بجنورد، خ شهید بهشتی جنوبی، بعد از تقاطع اول، مجتمع دادرس، طبقه دوم. ۰۹۱۵۳۸۴۷۸۲۶

مقدمه

حرکت پیاده، طبیعی ترین، قدیمی ترین و ضروری ترین شکل جابه جایی انسان در محیط است و پیاده روی هنوز مهم ترین امکان برای مشاهده مکان ها، فعالیت ها و احساس شور و تحرک زندگی و کشف ارزش ها و جاذبه های نهفته در محیط است و شهرها در گذشته از قابلیت پیادهمداری بالایی برخوردار بوده و پیادهروی به عنوان اصلی ترین الگوی جابجایی مردم در داخل کانون های زیستی به دلیل کم هزینه بودن یا در دسترس بودن آسان برای کلیه اقشار جامعه به شمار می رفت (معینی، ۱۳۸۵: ۵). اما امروزه یکی از نقایص عمدهی شهرهای سطح جهان، وابستگی بیش از حد نیاز به حرکت سواره و تخلف از حفظ و سامان دهی فضاهای پیاده و حرکت پیاده است (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۱: ۳۸). این امر یکی از عوامل عمده کاهش کیفیت محیط شهری و افول ارزش های اجتماعی، فرهنگی و بصری در فضاهای شهری محسوب می شود (توسلی، ۱۳۷۱: ۴۷). از عمده نقایص شهرسازی جهان معاصر، توجه بیش از حد به نیازهای حرکت سواره و غفلت از حفظ و سامان دهی فضای پیاده روی می باشد. شهرها در گذشته از قابلیت پیادهمداری بالایی برخوردار بوده و پیاده روی به عنوان اصلی ترین الگوی جابجایی مردم در داخل کانون های زیستی به دلیل کم هزینه بودن یا در دسترس بودن آسان برای کلیه اقشار جامعه به شمار می رفت (معینی، ۱۳۸۵: ۵). اما امروزه یکی از نقایص عمدهی شهرهای سطح جهان، وابستگی بیش از حد نیاز به حرکت سواره و تخلف از حفظ و سامان دهی فضاهای پیاده و حرکت پیاده است (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۱: ۳۸). این امر یکی از عوامل عمده کاهش کیفیت محیط شهری و افول ارزش های اجتماعی، فرهنگی و بصری در فضاهای شهری محسوب می شود (توسلی، ۱۳۷۱: ۴۷). از عمده نقایص شهرسازی جهان معاصر، توجه بیش از حد به نیازهای حرکت سواره و غفلت از حفظ و سامان دهی فضای پیاده روی می باشد. در کلان شهرها حدود نصف و در سایر شهرها تا دو سوم سفرهای درون شهری کاملاً پیاده انجام می شود. علاوه بر آن در سفرهایی که توسط وسایل نقلیه صورت می گیرد فرد فاصله ما بین ایستگاه های حمل و نقل عمومی و یا محل پارک خودرو را به صورت پیاده طی می نماید. لذا پیاده روی حداقل در بخشی از تمامی سفرهای شهری نمود پیدا می کند. در نظر گرفتن ارزش بیشتر برای پیاده روی و مناطق قابل پیاده روی می تواند تاثیرات مختلفی بر حمل و نقل بگذارد و بر روی برنامه ریزی استفاده از زمین همچون افزایش سرمایه گذاری، الگوهای استفاده زمین، کنترل ترافیک وسایل نقلیه و ... موثر واقع گردد (پور احمد و همکاران، ۱۳۹۷: ۲).

دهه های اخیر به دنبال گسترش بی رویه شهرها و اهمیت و نقش روزافزون اتومبیل در شهر، به تدریج نقش عابر پیاده در فضاهای شهری کم رنگ شده است. این امر موجب کاهش سرزندگی فضاهای عمومی و کاهش فضایی مناسب برای تعاملات اجتماعی در شهر شده است. به دنبال ایجاد سرزندگی بیشتر و تبدیل سکونتگاه های شهری به شهرهای انسان محور، بسیاری از شهرها فضاهای بدون وسیله نقلیه ای به نام «پیاده راه» ساختند (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۷۶). کیفیت محیط شهر اساساً یک مفهوم چند بعدی بوده و شامل ابعاد فیزیکی، فضایی، اقتصادی و اجتماعی محیط زیست شهری می شود. بر این اساس کیفیت محیط شهری می تواند بر روابط اجتماعی شهروندان تاثیرگذار باشد. افراد بر اساس منافع خود، ارتباطات اجتماعی را شکل داده و بر اساس توقعات، هنجارها و نقشهای معین خود، به آن می پردازند. حاتمی و ذکر حقیقی (۱۳۹۶: ۲۴۶). جنبش

گسترش فضاهای پیاده، نه تنها سیمای کالبدی شهرها را عوض کرده بلکه تغییرات نوینی در کیفیت زندگی شهری و رفتار اجتماعی و فرهنگ مردم به وجود آورده است. همچنین الگوها و روش‌های جدیدی برای حل مسائل شهری ارائه داده که باعث تحولی عمیق در نظریه‌ها و روش‌های شهرسازی، به‌ویژه در عرصه ساماندهی فضاهای شهری شده است. "حرکت پیاده" همواره با نیازها و خواسته‌های انسان در می‌آمیزد و می‌تواند از پراهمیت‌ترین و ضروری‌ترین موارد در حقوق طبیعی استفاده‌کنندگان از فضای شهر تلقی شود. این امر مستلزم توجه بیشتر به گذرهای پیاده و عابرین در سطح شهر می‌باشد (افراسیابی و همکاران، ۱۳۹۴: ۲). در این میان شهر بجنورد نیز از این قاعده مستثنی نیست و به وسیله خودروها و موتورهای اشغال شده است؛ و کوچه‌ها، خیابان‌ها، بزرگراه‌ها و بسیاری از اماکن عمومی شهر به خودروها و موتورهای اختصاص یافته و هر روز بیش از پیش انسان‌ها به حاشیه رانده می‌شوند. در واقع خودرومداری در شهر بجنورد با نگاهی که مدیران شهری به ترافیک و حمل و نقل دارند مدام باز تولید می‌شود و شدت می‌یابد. این موضوع سبب کاهش کیفیت محیط شهری و کم‌رنگ شدن ارزش‌های اجتماعی، فرهنگی و بصری در فضاهای شهری شده است. اگر قبول کنیم که بهبود کیفیت فضاهای عمومی شهری بر افزایش تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری و تعامل بین شهروندان تأثیر می‌گذارد؛ این تأثیر را بیش از هر جای دیگری می‌توان در پیاده‌روها مشاهده نمود (فاضلی، ۱۳۹۳: ۵۸).

ضرورت و اهمیت پژوهش

توجه به موضوع "حرکت پیاده" همواره با نیازها و خواسته‌های انسان در می‌آمیزد و می‌تواند از پراهمیت‌ترین و ضروری‌ترین موارد در حقوق طبیعی استفاده‌کنندگان از فضای شهر تلقی شود. حضور عابران در معابر شبکه دسترسی اثر زندگی بخش در کالبد شهر دارد. لیکن دیده می‌شود که در شهرهای حاضر که به تمام معنا مسخر وسایل نقلیه و چیرگی آن بر انسان شده‌اند، پیاده روی مورد کم توجهی قرار می‌گیرد و پیاده‌ها همواره در معرض آسیب و مخاطره جانی و مالی به سر می‌برند. به عبارت بهتر، حرکت پیاده از دو جنبه اصلی (به عنوان رکنی از سیستم حمل و نقل درون شهری و به عنوان فضایی برای ارتباطات و برخوردهای رو در روی اجتماعی) نه تنها منزلتی نیافته است بلکه در زمان حاضر جایگاهی چنان ناچیز دارد که حتی به معمول‌ترین شکل خود به عنوان سیستمی از حمل و نقل شهری نیز سهمی پیدا نکرده و این گونه است که پیاده حقوق خود را پایمال شده می‌یابد. لذا توجه به مسأله ارتقاء کیفیت محیط‌های شهری و در پی آن توجه به افراد پیاده در شهر به عنوان عناصر اصلی تشکیل دهنده شهر و یافتن راه‌حلی جهت به رسمیت شناختن عابرین در سطح شهر و ارتقاء کیفیت محیط‌های شهری به منظور ارتقاء رضایتمندی افراد از این محیط‌ها از جهات مختلف حائز اهمیت می‌باشد که مجموعه این عوامل انگیزه‌های اصلی در مطرح ساختن موضوع پیاده راه برای انجام این مطالعات بوده و حد فاصل میان چهارراه مخابرات تا خیابان طالقانی به عنوان محدوده مطالعاتی جهت پژوهش حاضر در نظر گرفته شده است.

رهنما و محمدزاده (۱۳۹۳)، تأثیر کیفیت محیطی بر سرمایه اجتماعی در پیاده راه قره خان شهر مشهد را تحلیل کرده و نتیجه گرفتن که کیفیت محیطی پیاده راه قره-خان، از منظر بهره‌برداران آن، با میانگین امتیاز ۳/۲۹ از طیف پنج قسمتی لیکرت، در وضعیتی به طور نسبی، مطلوب و سطح سرمایه اجتماعی افراد، با میانگین امتیاز ۱/۹۶ از طیف پنج قسمتی لیکرت در وضعیتی به طور نسبی، نامطلوب قرار دارد. لطفی و

همکاران (۱۳۹۳)، با تدوین چارچوب طراحی شهری برای خیابان ملاصدرای شیراز با رویکرد افزایش تعاملات اجتماعی دریافتند که، خیابان ملاصدرای شیراز برخوردار از جذابیت های متعدد و متنوعی است که مایه حضور شهروندان با انگیزه های گوناگون در بیشتر ساعت های روز می شود. رجوع به مراکز مهم فعالیتی، خرید، تماشای مغازه ها، پرسه زدن و گردش، دیدن و دیده شدن، همه و همه در خیابان ملاصدرا تبدیل به فضایی مملو از انواع رویدادها برای شهروندان شده است. این خیابان مهم شهر شیراز، اما به دلیل کمبود عرض پیاده رو، کمبود فضاهای جمعی برای مکث و سکون و گردهمایی، کمبود جای نشستن، نبود فعالیت در شب و روزهای تعطیل، ازدحام سواره رو و جریان ترافیک عبوری، و شرایط کالبدی نامناسب، بستری متناسب برای برقراری تعاملات میان مردم و کاربران فضا نیست. توکلی (۱۳۹۵)، در تحقیقی با عنوان ارتقای فضای شهری با تاکید بر پیاده راه ها به منظور افزایش تعاملات اجتماعی در شهر بابل دریافت که با شروع انقلاب صنعتی، اختراع اتومبیل و گسترش شهرها، به تدریج اولویت دادن به نقش عابر پیاده و فضاهای پیاده محور در شهرها و فضاهای شهری کمرنگ شده و از کیفیت فضایی عرصه های عمومی شهر، فضاهای باز شهری و پیاده راه ها کاسته شده است؛ عرصه هایی که خود به عنوان بستر و خاستگاه، نقش محوری در ارتقای سطح تماسها، ارتباطات و تعاملات اجتماعی بین شهروندان ایفا می کنند. در این راستا عدم توجه به مقیاس انسانی و نادیده گرفته شدن نیازهای عابرین پیاده از معضلات پیش رو میباشد، به طوری که کمبود و نبود کیفیت در پیاده راه ها منجر به تضعیف حضور و تعاملات اجتماعی شهروندان شده است. مشیری لنگرودی (۱۳۹۵)، در پایان نامه ارشد خود با عنوان طراحی پیاده راه (گذر شهری) با رویکرد افزایش تعاملات اجتماعی فضاهای شهری، نتیجه گرفت که حضور خودرو در فضاهای شهری سبب کاهش چشمگیر کیفیت آن ها می گردد. در طول یکصد سال گذشته چهار گرایش اصلی در رابطه میان اتومبیل و فضاهای شهری مطرح گردیده که به ترتیب عبارت است از: خودرومداری، ضد خودرو، تعامل مداری و آرام سازی فعال بوده است. بر عکس، پیاده روی برترین شکل ایجاد تعامل انسان با محیط شهرها بوده و در افزایش کیفیت فضاهای شهری نقشی به سزا ایفا می نماید. بر همین اساس، شناخت ویژگی های عابران پیاده که به طور کلی می توان آن ها را در دو گروه اصلی؛ فیزیکی (سرعت حرکت، میزان دید، سطح اشغال،...) و روانی (پیوستگی، کوتاهی، زیبایی و امنیت، ایمنی، راحتی،...) دسته بندی نمود، برای طراحی فضاهای عمومی موفق ضروری می باشد. دهقان ابیانه (۱۳۹۵)، با بررسی رویکرد افزایش تعاملات انسانی در طراحی پیاده راه شهری با رویکرد افزایش تعاملات انسانی در طراحی پیاده راه شهری به روش توصیفی-تحلیلی نتیجه گرفت که تبیین پیاده راه به عنوان فضای عمومی شهری، به بیان پتانسیل های مناسب پیاده راه برای بهبود تعاملات اجتماعی می پردازد و آن را گامی در جهت توسعه ی پایدار اجتماعی بر می شمرد. پیاده راه به دلیل نمایش حد بالای اجتماعی پذیری راهکار مناسبی برای بهبود تعاملات اجتماعی در شهر به شمار می آید. پوراجمد و همکاران (۱۳۹۵)، نقش پیاده راه های شهری در ارتقای سرزندگی فضاهای شهری (مطالعه موردی: پیاده راه ۱۷ شهریور، تهران) را بررسی کردند. نتایج ایشان نشان می دهد پیاده راه ۱۷ شهریور با توجه به کارکرد و ساختار کنونی خود نتوانسته موجب سرزندگی محیط شود و در ایجاد فضایی برای تداوم حضور عابران و فعالیت های انسانی ناموفق بوده است، زیرا میزان اثرگذاری هر کدام از ابعاد پیاده راه به حدی نبوده است که در کنار سایر عوامل بتواند موجب سرزندگی محیط شود. در بین ابعاد پیاده راه دسترسی

با ضریب ۰/۲۲۶ بیشترین اهمیت را در سرزندگی داشته است. اما وضعیت سایر شاخص‌ها از جمله کیفیت کالبدی با وزن ۰/۱۸۶ و امنیت اجتماعی با ۰/۱۸۹ در محدوده پیاده‌راه نامناسب است. در بین ابعاد سرزندگی هم تعامل و حس مکان با وزن ۰/۱۷۸ و ایمنی و امنیت با وزن ۰/۱۷۷ نسبت به سایر شاخص‌ها در وضعیت بهتری قرار دارد و ابعاد تنوع و جذابیت محیط با وزن ۰/۱۵۳ و برد و دامنه پیاده‌راه با وزن ۰/۱۵۵ نامناسب است. حاتمی و ذکر حقیقی (۱۳۹۶)، تأثیر کیفیت محیط شهری بر روابط اجتماعی استفاده‌کنندگان از فضا در پیاده راه بوعلی سینا شهر همدان را ارزیابی کردند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که بین کیفیت محیطی و روابط اجتماعی استفاده‌کنندگان از فضا ارتباط بالایی وجود دارد و دو متغیر سرزندگی و کیفیت عرصه‌های همگانی در کیفیت محیطی بیشترین تأثیرگذاری را بر سطح روابط اجتماعی در پیاده راه بوعلی سینا دارند. در واقع می‌توان از نتایج این پژوهش چنین استنباط کرد که این کیفیت محیط است که باعث ماندگاری فرد در فضا و ایجاد کنش اجتماعی در آن می‌شود. و ارتقاء و بهبود این کیفیت باعث ارتقاء سطح و بهبود روابط اجتماعی در فضا است به همین دلیل پیشنهادهای این پژوهش در جهت افزایش کیفیت محیطی در فضا ارائه شده است.

توجه به موضوع "حرکت پیاده" همواره با نیازها و خواسته‌های انسان در می‌آمیزد و می‌تواند از پراهمیت‌ترین و ضروری‌ترین موارد در حقوق طبیعی استفاده‌کنندگان از فضای شهر تلقی شود. حضور عابران در معابر شبکه دسترسی اثر زندگی بخش در کالبد شهر دارد. لیکن دیده می‌شود که در شهرهای حاضر که به تمام معنا مسخر وسایل نقلیه و چیرگی آن بر انسان شده‌اند، پیاده روی مورد کم توجهی قرار می‌گیرد و پیاده‌ها همواره در معرض آسیب و مخاطره جانی و مالی به سر می‌برند. به عبارت بهتر، حرکت پیاده از دو جنبه اصلی (به عنوان رکنی از سیستم حمل و نقل درون شهری و به عنوان فضایی برای ارتباطات و برخوردهای رو در روی اجتماعی) نه تنها منزلتی نیافته است بلکه در زمان حاضر جایگاهی چنان ناچیز دارد که حتی به معمول‌ترین شکل خود به عنوان سیستمی از حمل و نقل شهری نیز سهمی پیدا نکرده و این گونه است که پیاده حقوق خود را پایمال شده می‌یابد. لذا توجه به مسأله ارتقاء کیفیت محیط‌ها ی شهری و در پی آن توجه به افراد پیاده در شهر به عنوان عناصر اصلی تشکیل دهنده شهر و یافتن راه حل‌هایی جهت به رسمیت شناختن عابرین در سطح شهر و ارتقاء کیفیت محیط‌های شهری به منظور ارتقاء رضایتمندی افراد از این محیط‌ها از جهات مختلف حائز اهمیت می‌باشد که مجموعه این عوامل انگیزه‌های اصلی در مطرح ساختن موضوع پیاده راه برای انجام این مطالعات بوده و حد فاصل میان چهارراه مخابرات تا خیابان طالقانی به عنوان محدوده مطالعاتی جهت پژوهش حاضر در نظر گرفته شده است.

مبانی نظری

پیاده راه (walkability)

حرکت عابر پیاده را در فضاهای شهری تسهیل نموده و موجب می‌شوند عابر پیاده در فضایی امن و به دور از خودروها حضور یابد و موجبات ارتقا تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری فراهم شود. (ثقفی اصل، ۱۳۸۷: ۱). قسمتی از فضای شهری هستند که به دلیل دارا بودن برخی ظرفیت‌های خاص، در تمام یا بخشی از ساعات شبانه روز کاملاً بر روی حرکت سواره بسته شده و به طور کامل به حرکت عابران پیاده اختصاص می‌یابند. پیاده

راه ها نه تنها جزو مهمترین فضاهای عمومی شهری محسوب می شوند، بلکه اساساً به منظور تداوم حیات شهری ضروری هستند (ثقفی اصل، ۱۳۸۷: ۸۳).

پیاده مداری

در دهه ۱۹۸۰ میلادی تعداد زیادی از معماران و شهرسازان آمریکایی از فرسودگی و زوال مراکز شهری و افزایش فزاینده جوامع محلی که پراکنده و متفرق، وابسته به اتومبیل و دارای فاصله با مراکز شهری بودند، اظهار نارضایتی کردند. در سال‌های پایانی دهه ۱۹۸۰ و ابتدای دهه ۱۹۹۰ این نارضایتی منجر به ظهور جنبش نوشهرگرایی شد (Lehrer, 2004). نوشهرگرایی (که به طراحی محلات سنتی و طراحی محلات نئو سنتی مشهور است) اصول برنامه‌ریزی است که محلات قابل زیست و قابل پیاده‌روی در یک محیط مساعد پیاده‌روی را به وجود می‌آورد. نوشهرگرایی سعی می‌کند با ایجاد کاربری‌های مسکونی مختلط از آپارتمان گرفته تا خانه‌های تک خانوار با هر سطح قیمتی ساکنینی با سطوح درآمدی مختلف داشته باشد و با توسعه فشرده، از سکونتگاه‌های حیاتی و محیط‌های طبیعی حفاظت کند (اصغرزاده یزدی، ۱۳۸۹: ۵۲). جنبش نوشهرگرایی اگرچه در زمینه توسعه‌های مسکونی جدید به وجود آمده است ولی همواره بر توسعه‌های درون بافت و اصلاح بافت‌های موجود تاکید کرده است و مخالف گسترش بیش از اندازه هدر رفتن زمین می‌باشد (Nozzi, 2005). به دنبال «نوشهرگرایی» و تا حدی به موازات آن، رشد هوشمند از جمله جدیدترین و مهم‌ترین انگاره‌های شهرنشینی و شهرگرایی پایدار است که سعی نموده کلیه رویکردهای قبل از خود را از جمله شامل نظریه توسعه پایدار، مدیریت رشد، محدوده‌های شهری و کمربند سبز، توسعه میان‌افزا و نوشهرگرایی را در قالب یک پارادایم جدید نظریه‌بندی و مدل‌سازی نماید. با این تفاوت که نسبت به جنبش نوشهرگرایی، کمتر بر طراحی شهری و به جای آن بیشتر بر روی نقش سیاست‌های عمومی و دولتی تاکید کرده و سیاست‌های مدیریت هوشمندانه رشد را نه صرفاً در مقیاس واحدهای همسایگی یا محله‌های شهری، بلکه در مقیاس محلی-منطقه‌ای دنبال می‌کند. این تئوری با مبانی نظری شهر پایدار توأم با کاربری‌های مسکونی و اشتغال با اولویت طراحی دسترسی پیاده همسو است (زیاری، ۱۳۸۰: ۳۸۱).

در واقع پیاده مداری به مجموعه گسترده‌ای از موضوعات طراحی که با مقوله پیاده روی در ارتباط می‌باشد، اشاره دارد. یک مکان پیاده مدار، مکانی است که ساکنین آن با هر سن و هر درجه‌ای از توانایی می‌توانند جذابیت و دلپذیری، آسایش و راحتی و امنیت را در هنگام پیاده روی، نه فقط در هنگام فراغت بلکه در استفاده از امکانات و تسهیلات و حین تردد احساس کنند - به مکانی گفته می‌شود که به دلیل نبود یا کمبود حرکت خودرو در آن دارای بیشترین حد تعاملات اجتماعی در بین انواع فضاهای شهری هستند (شکوهی دولت آبادی، ۱۳۸۹: ۵۶). و موضوعی است که با ماهیت فضای شهری که حضور انسان را طلب می‌کند و با تعاملات اجتماعی و برپایی آیین‌ها و مراسم و زندگی جمعی (یا زندگی در جمع) رابطه دارد. هر شهری ویژگی‌های خاص خود را دارد به همین دلیل به برخی از نکات بحث پیاده مداری اشاره می‌شود. یکی از بهترین حالت‌ها آن است که عملکردهای پیرامون یک فضای شهری پیاده، مجموعه‌ای از عملکردهای مورد نیاز و مورد مراجعه ی مردم باشند.

تعاملات (Social Interaction)

تعاملات و روابط اجتماعی هم به عنوان یک نیاز فطری و هم وسیله ای برای ارضای نیازهای دیگر نام برده می شود (رفیع پور، ۱۳۸۲). فضاهای عمومی شهر به دلیل امکان دهی به مناسبات اجتماعی و مراودات شهروندی می توانند محل و عرصه برخورد و تعاملاتی باشند که شهروندان در جوار هم قرار می دهند. چنین فضاهایی در صورت تعریف درست و مدیریت فضایی می توانند نقشی اساسی در کارآمدی این تعاملات و بروز رفتارهای هماهنگ و همگون شهروندی داشته باشند که بهبود سرمایه اجتماعی سازنده را به همراه خواهد داشت. سرمایه اجتماعی را نتیجه ارتباطات و تعاملات اجتماعی در محیط های شهری می دانند.

تعریف فضا (Environments)

فضا مقوله ای بسیار عام است. فضا تمام جهان هستی را پر می کند و ما را در تمام طول زندگی احاطه کرده است. از آنجا که تنها آگاهی از فضا منوط به فعالیت نفر نیست، بلکه کلیه حواس و عواطف انسان در آن دخالت دارند و لذا برای نیل به این فضا به تمام و کمال باید خود انسان در آن درگیر شود (حبیبی، ۱۳۷۸: ۱۷). در عین حال باید توجه داشت که فضا را پدیده ای فیزیکی و زائیده فکر یا محصولی از فرایندهای اجتماعی دیدن می دانند. واژه فضا با اینکه به آسانی و سادگی در کلیه علوم مطرح می شود در فرهنگ انگلیسی آکسفورد دست کم ۱۹ معنی دارد. به عنوان مثال: گسترده ای پیوسته که در آن اشیاء وجود دارند و حرکت می کنند. مقداری از یک منطقه که چیز خاصی آن را اشغال می کند یا برای هدف خاصی در نظر گرفته شده است. (مدنی پور، ۱۳۷۹: ۴۱) نوعی توزیع عناصر در یک پهنه یا نوعی از محدود کردن زمان و مکان است ولی به طور کلی فضا مقوله ای کلی و فلسفی است که، به مجموعه ای از روابط بین عناصر و کیفیت و حجم این روابط دلالت می کند. فضا ماهیتی عینی دارد که دارای بعد مکان است و از آنجا که دائماً در حال تغییر و تحول است، دارای بعد زمان نیز می باشد. ولی نکته ای که باید مدنظر داشت این است که فضا از جمله مفاهیمی است که بیشترین ابهام را برای تعیین و مرزبندی و (تهی) در نظر می گیرد جایی که همه چیز در خود « خالی » آن وجود دارد. با این وصف پدیده فضا را تنها می توان در خصوص اشیاء و پر بودن آن ولو به طور نسبی درک کرد. در عین حال فضا را می توان از خلال حرکت، جریان و سکون ادراک نمود. هر کالبد با ورود خود به فضا به نوعی وادار به اطاعت و تبعیت از آن می شود و فضا به نوعی آن را به تملک خود در می آورد. تملکی که اغلب دو سویه و دارای پیامدهای خاص خود است (فکوهی، ۱۳۸۳: ۲۳۲).

فضای شهری (Urban Environments)

فضایی مادی است، با ابعاد اجتماعی و روان شناختی و شکل شهر، هندسه این فضا است. شهر امروز به عنوان اثر بارز تمدن معاصر باید به چیزی و طراحی بناها و شبکه رفت و آمد بیاندیشید، لازم است فضاهایی خلق شوند که با نیازهای امروز مطابقت داشته باشند به گونه ای سامان یابند که با فن آوری نوین همخوان باشند. در این فضاها موجی جستجو می شود که به شهر غنا و تنوع بخشد و تأثیر فزاینده ای را سبب شود که پیوند های گوناگون شهروندان با مکان ها و فضاهای شهری را بیان کند (حبیبی، ۱۳۷۸: ۶).

روش تحقیق

یکی از مهمترین و وقت گیرترین مراحل پژوهش مرحله جمع آوری اطلاعات است. روش های جمع آوری اطلاعات می توانند در هریک از روش های تحقیق بکار روند. روش های جمع آوری اطلاعات را تنها پس از تعیین روش تحقیق معین می کنند. از جمله روش های جمع آوری اطلاعات عبارتند از:

۱. انواع مشاهده ها
۲. انواع پرسشنامه ها
۳. انواع مصاحبه ها
۴. مطالعات اسناد و کتابخانه ای

بنابراین در این پژوهش جهت گرد آوری اطلاعات از دو روش اسنادی و غیر اسنادی استفاده شده است. جهت انجام کار ابتدا با استفاده از روش اسنادی و ابزاری همچون کتابها، مقالات، مجلات و ... به گردآوری اطلاعات مربوط به محدوده مورد مطالعه پرداخته و سپس با استفاده از روش غیر اسنادی (میدانی)، بازدید میدانی و تهیه عکس به تجزیه و تحلیل وضع موجود و ارائه راهکارهای مناسب پرداخته شد.

فرضیات پژوهش

پیاده راه بر افزایش تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری تاثیر میگذارد.
تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری باعث سرزندگی می گردد.
تردد وسایل نقلیه موتوری با حضور افراد در فضا رابطه مستقیم دارد.
محدود نمودن تردد خودرو در فضاهای عمومی شهری موجب افزایش رضایتمندی استفاده کنندگان از فضا میگردد.

معرفی محدوده مورد مطالعه

منطقه مورد مطالعه در این تحقیق بخش هایی از شهر بجنورد، مرکز استان خراسان شمالی، در فاصله ۲۵۲ کیلومتری شمال غرب مشهد در طول جغرافیایی ۵۷ درجه و ۲۰ دقیقه و عرض جغرافیایی ۳۷ درجه و ۲۸ درجه در ارتفاع متوسط ۱۰۱۰ متری از سطح دریا و تقریباً در مرکز جغرافیایی استان واقع شده است. در واقع محدوده مورد مطالعه واقع در خیابان طالقانی غربی، حد فاصل چهارراه مخابرات و میدان شهید که به عنوان خیابان اصلی شهر در مرکز شهر قرار دارد. در گذشته به خیابان طالقانی کوچه سنگی می گفتند و به علت سنگفرش بودن کف این کوچه بوده است. بعد به خیابان ثریا و ششم بهمن تغییر نام داده و امروز به نام طالقانی شناخته می شود. میدان شهید در زمان قدیم و در دوران قبل از انقلاب به میدان ثریا معروف بوده که با شروع انقلاب اسلامی به میدان ۶ بهمن تغییر نام می دهد و بعد از جنگ تحمیلی و در عصر حاضر میدان شهید نامیده می شود، که بر گرفته از شهید حسن آبادی است. این خیابان به دلیل قرارگیری در مرکز شهر دارای کاربری تجاری می باشد. اشکال (۱ و ۲).

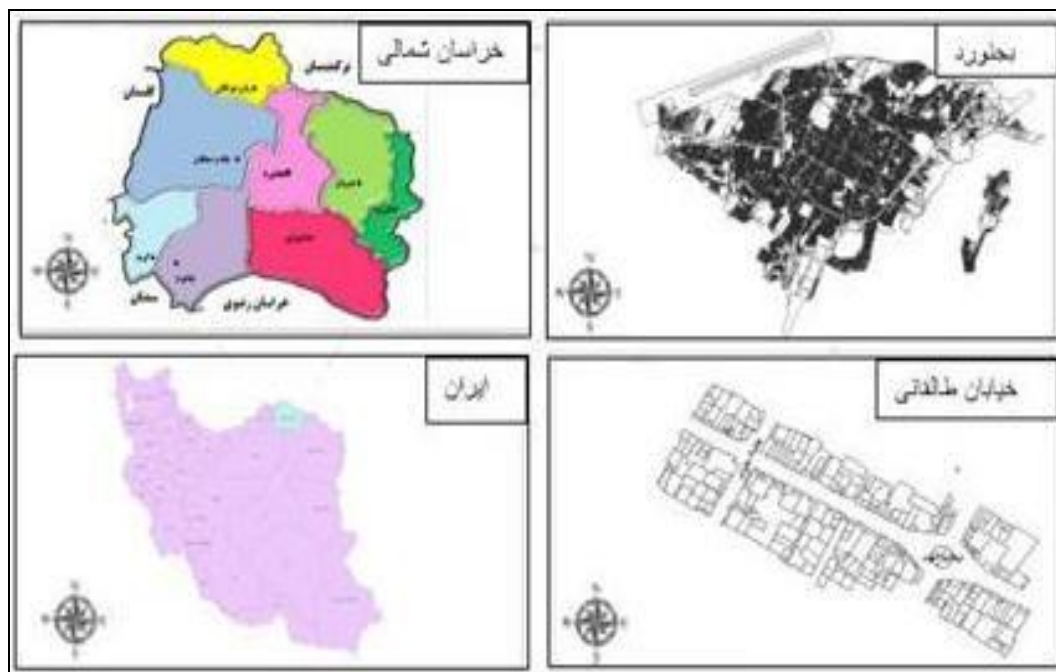
مقاله حاضر، به روش توصیفی-تحلیلی شکل گرفته است. رویکرد حاکم بر این پژوهش از نوع پیمایشی (از طریق مشاهده و بازدید از خیابان طالقانی) و چارچوب نظری نیز با استفاده از روش اسنادی انجام شده است.

در این پژوهش، برای تجزیه و تحلیل یافته‌ها و تعیین راهبردهای مناسب از مدل تحلیلی SWOT استفاده شده است و در نهایت با در نظر گرفتن عوامل تأثیرگذار در منطقه شامل چهار گروه نقاط ضعف، قوت، فرصت‌ها و تهدیدها، راهبردهایی ارائه گردیده است.

ابتدا با استفاده از روش اسنادی و ابزاری همچون کتاب‌ها، مقالات، مجلات و ... به گردآوری اطلاعات مربوط به محدوده مورد مطالعه پرداخته و سپس با استفاده از روش غیر اسنادی (میدانی)، بازدید میدانی و تهیه عکس به تجزیه و تحلیل وضع موجود و ارائه راهکارهای مناسب پرداخته شد. سپس شاخص‌های کیفیت محیطی بررسی و تحلیل شده است، تا با تأکید بر ابعاد فرهنگی اجتماعی، به تأثیر پیاده راه بر تعاملات اجتماعی با استفاده از برداشت‌های میدانی و مصاحبه با ساکنان به جمع‌آوری داده‌ها پرداخته شده است.

شکل (۱) بررسی کاربری‌های محدوده مورد مطالعه

شکل (۲) موقعیت محدوده مورد مطالعه بررسی های میدانی

نتایج

مدل تحلیلی SWOT

تکنیک یا ماتریس SWOT، ابزاری برای شناخت تهدیدها و فرصت‌های موجود در محیط خارجی یک سیستم و بازشناسی ضعف‌ها و قوت‌های داخلی آن به منظور سنجش وضعیت و تدوین راهبردها برای دستیابی به توسعه است. تحلیل SWOT را می‌توان در زمینه‌های مختلفی نظیر بازاریابی، زنجیره تأمین، سیستم‌های اطلاعاتی و غیره انجام داد. اصولاً این تحلیل هنگامی ارزش‌های خود را نشان می‌دهد که برای وضعیت موجود به کار رود. اما از این تحلیل می‌توان برای فرموله کردن استراتژی‌ها نیز استفاده کرد. تکنیک SWOT ابزاری برای تحلیل وضعیت و تدوین راهبرد است و این امور از طریق: ۱- بازشناسی و طبقه‌بندی قوت‌ها و ضعف‌های درونی سیستم ۲- بازشناسی و طبقه‌بندی فرصت‌ها و تهدیدهای موجود در محیط خارج از سیستم ۳- تکمیل ماتریس سوات ۴- تدوین راهبردهای گوناگون برای هدایت سیستم در آینده انجام می‌گیرند (گلکار، ۱۳۸۵: ۲۰).

جدول (۱).

جدول (۱) معیارهای طراحی پیاده راه ها

دسترسی و حمل و نقل	اجتماعی، اقتصادی	کالبدی، عملکردی	طراحی
پیوند با گونه های متنوع حمل و نقل	امنیت	تقویت عناصر تاریخی	طراحی مسیر
پیوستگی شبکه پیاده	مشارکت	تنوع خدمات و فعالیت ها	مطابق شهر
عدم ایجاد اختلال ترافیکی	تبادلان فرهنگی	اختلاط کاربری	مقیاس انسانی
	شبان روزی بودن فضا	تقویت فعالیت های فراغتی	ممانعت در برابر آب و هوا
			تنوع کالبدی
			جذابیت بصری

ضوابط مربوط به سیما و منظر

طرح و اجرای بناهای واقع در مناطق تاریخی شهر باید دارای مقیاس انسانی بوده و دانه بندی و ریخت شناسی مشابه بافت تاریخی شهر داشته باشد. در طراحی معماری بناهای کلان مقیاس، تقسیم بنا به احجام متناسب با دانه بندی بخش تاریخی شهر الزامی است.

شکل (۳). تقسیم بنا به احجام متناسب با دانه بندی بخش تاریخی شهر

در احداث ابنیه، انتخاب مصالح نماهای ساختمانی باید به گونه ای باشد که علاوه بر رعایت ضوابط و مقررات طرح های جامع و تفصیلی و سایر مصوبات شورای عالی شهرسازی و معماری ایران، موجب آلودگی محیط زیست نشود و قابل بازیافت و پاکسازی باشد. به شهرداری ها امکان داده میشود تا طی برنامه ای ۵ ساله نسبت به بهسازی مصالح نمای ساختمان های موجود در شهرها اقدام نمایند. تعدد تابلوهای معرف کاربری در یک منظر شهری مجاز نمی باشد؛ و هر تصرف تنها مجاز به استفاده از یک تابلو در نما یا جداره هریک از معابر شهری که تصرف مذکور در حاشیه آن قرار دارد، است.

پیش آمدگی بدنه ساختمان ها (نظیر بالکن، تراس و ...) در فضاهای شهری ممنوع بوده و احداث فضاهای نیمه باز با عقب نشینی دیوارهای خارجی از حد زمین تأمین خواهد شد. این فضاهای نیمه باز جهت تقویت چشم اندازهای مناسب شهری، کاهش اثر تابش شدید خورشید، نگهداری گل و گیاه و موارد مشابه بوده و بهره

برداری از این فضاها به عنوان انباری (محل نگهداری مواد غذایی، سوخت و ...) و خشک نمودن البسه ممنوع است. شکل (۳).

شکل (۴). پیش آمدگی بدنه ساختمان ها (نظیر بالکن، تراس و ...) در فضاهای شهری

استفاده از نماهای پرده ای (نماهای آلومینومی، شیشه ای، کامپوزیت، شیشه ای جیوه ای و ...) در جداره های بیرونی و قابل مشاهده از عرصه های عمومی، ضمن رعایت مبحث چهارمقررات ملی ساختمان، برای کلیه بناهای دولتی و عمومی ممنوع بوده و استفاده از این مصالح صرفاً درون بناها مجاز است به مالکین ابنیه موجود فرصت داده میشود تا ظرف مدت ۳ سال، با اولویت بناهای دولتی و عمومی به اصلاح نمای این ابنیه با مصالح جایگزینی که توسط کمیته تعیین می شود، بازسازی نمایند شکل (۴).

ضوابط مربوط به ساماندهی کالبدی فضاهای شهری

به ابنیه فرصت داده می شود تا ظرف ۵ سال از تاریخ ابلاغ این مصوبه، کلیه کانالهای تاسیساتی نمایان در نماها و در جداره های شهری شامل (اسپیلت ها) کانالهای کولر، ناودانها، سیمها و کابلهای برق و تلفن، دودکش بخاری، لوله های تاسیساتی (به استثناء لوله های گاز شهری) و نظایر آن به تدریج از نماهای شهری حذف و یا به گونه ای ساماندهی شوند که در نما یا جداره شهری قابل مشاهده نباشد. لوله های گاز شهری نیز بایستی متناسب با رنگ نمای ساختمانها رنگ آمیزی شود. مکان یابی کابین ها، کیوسکها در معابر پیاده (اعم از تلفن عمومی، روزنامه فروشی، صندوق های جمع آوری صدقات و ...) باید به گونه ای انجام شود که مزاحم حرکت عابرین پیاده عابرین نباشد. شکل (۵).

شکل (۵) مکان یابی کابین ها، کیوسکها در معابر پیاده

ایجاد هرگونه اختلاف سطح (لبه، پله، سکو و ...) در مسیر عبور در معابر پیاده ممنوع است و تغییرات سطوح بایستی بوسیله شیب راهه و رمپ انجام شود. شکل (۶).

شکل (۶) اختلاف سطح (لبه، پله، سکو و ...) در مسیر عبور در معابر پیاده

کلیه مسیرها و کانال های تاسیساتی موجود در معابر (پیاده روه ها و پیاده راه ها) باید بوسیله کف سازی مشخص شود. کانال ها باید به گونه ای احداث شوند که دسترسی به آنها برای تعمیر به سهولت فراهم آید.

جدول (۲) معیارهای طراحی پیاده راه ها

نقاط قوت:	نقاط ضعف	Swot
اجتماعی: خصوصیات اجتماعی مردم: بالا بودن سطح سواد در محدوده نسبت به شهر سازش بودن تقریب سطح بهداشت اشتغال تقریباً مناسب زنان فرهنگ نسبتاً بالای مردم علاقه اجتماعی نسبتاً بالا وجود روح همکاری در مردم خصوصیات اجتماعی محیط: وجود امنیت اجتماعی وجود آرامش نسبی محدودیت اجتماعی کم نظم نسبی مردم به محدوده کاربری ها با خصوصیات اجتماعی: وجود کاربری های جذاب جمعیت جوان مانند کافه سازه های پورتاک نیروی کاربری های تولیدی که باعث سر و صدا شوند وجود راست بازار اصلی شهر سطح تعاملات اجتماعی اقتصادی/اوضاع اقتصادی متوسط رویه بالای مردم بالا بودن نوسان ملکیت اشتغال زنان وضعیت اقتصادی کاربری ها: بالا بودن سرانه تجاری وجود بانک ها به تعداد مناسب وجود بنگاه های اقتصادی بزرگ خود کفایی نسبی برای تأمین نیاز ها	کاربری های اجتماعی (محدوده کاربری های فرهنگی) عدم کاربری های فضای سبز و گذران اوقات فراغت مشکلات رفاهی عدم وجود کتاب خانه وضعیت اجتماعی مردم: عدم شناخت کافی از حقوق و وظایف شهروندی از بین رفتن سحریت در بعضی از خانه ها و کوچه ها وجود فروشنده گان دوره گرد و ایجاد گودگی صوتی وجود انتشار سطحی و استعمال ایجاد آلودگی وجود انتشار مختلف و نیاز های متفاوت وجود برخی ناهنجاری ها در کوچه های بن بست و فضاهای بایر مشکلات اقتصادی: بالا بودن قیمت زمین بالا بودن اجاره مسکن محدوده مسکن وجود تعدادی افراد زیر خط فقر	اجتماعی و فرهنگی اقتصادی
فرصت: ایجاد کارایی های برای توسعه روابط افراد: توسعه کاربری های موجود از بین بردن تضاد طبقاتی: بالا بودن تراکم با توجه به نزدیک بودن مرکز شهر جذب نیروی کار	بالا بودن تعداد صندوق های فروش الحظه: افزایش سطح بهداشت به سوغات صبح کردن زیاد ها انحود کثرت کردن سطح ایجاد کاربری های که کمبود آنها احساس می شود مقاومیت امنیت در سطح: تغییرات نور در حیاطان های فرهنگی قرار دادن کاربری های که اثر طول شبانه روز فعالیت می کنند افزایش آرامش: محدودیت سرشت در حیاطان های فرهنگی تغییرات بر کار دوره گرد ها از بین بردن گودگی بصیری	ایجاد کارایی های برای توسعه روابط افراد: توسعه کاربری های موجود از بین بردن تضاد طبقاتی: بالا بودن تراکم با توجه به نزدیک بودن مرکز شهر جذب نیروی کار
تهدید: افزایش روز افزون جمعیت بالا بودن نرخ اقتصادی شهر داری دوره بعضی از افراد لا دلی از دیگر نقاط شهر مرکز شهر و ایجاد مشکلات رواج فرهنگ غربی	کنترل تراکم جمعیت سطح: کنترل تراکم جمعیتی از طریق کنترل تراکم ساختمانی مستط حوسه سطح توجه به معماری جدید که تداخل شدید با معماری قدیم نداشته باشد بالا بردن سطح افراد به محدوده از طریق ایجاد کاربری های تفریحی تکیه بر ارزش های بومی استفاده از مردم و بخش خصوصی در اجرای طرح ها تأمین امنیت توسط مشارکت مردم برای کاهش هزینه های نیرو انتظامی جذب مشارکت مردم در عقب نشینی برای آسایش گرم کردن کار شهرداری جذب سرمایه گذاران	افزایش روز افزون جمعیت بالا بودن نرخ اقتصادی شهر داری دوره بعضی از افراد لا دلی از دیگر نقاط شهر مرکز شهر و ایجاد مشکلات رواج فرهنگ غربی

از تمام زباد در خیابا اصلی به سمت وجود کاربریهای زباد تجاری خدماتی و کمبود گنجایش پیاده رو و خیابان تداخل تو بهت جدید و قدیم برخی پیش آمدگی های نامرست دایلوهای مغازه ها جداره های نامناسب خارجی اینته ارتفاع های کم و زیاد در کنار هم نیود فضای سبز عمومی داخل محنوده وجود سلفهان های متروکه و بلا استفاده زباد بودن هزینه های صمرانی و نیود بونجه متناسب یا این هزینه ها گهت بالای زمین کمبود فضای سبز، تفریحی و فرهنگی اختصاصی در محنوده وجود مغازه های متروکه، مخروبه و تعطیل تفاوت زباد تپو نوژی معماری جدید با قدیم وجود سلفهانهایی جدید با ارتفاع زیاد در کنار سلفهانهایی کوتاه و ایجاد مشکلات برای آنها کاهش کیفیت ساخت و ساز های جدید برای افزایش درآمد در نظر نگرفتن عوامل طبیعی و انسانی در ساخت و ساز های جدید نظارت نکردن کامل بر اجرای قوانین ساختمانی و شهرسازی ضعف فرهنگی	ویژگی بودن بسیاری از خانه ها بزرگ بودن قطعات مسکونی اکثر خانه ها نهایتا تا سه طبقه هستند وجود اراضی بایر ساخت و ساز های جدید وجود کنار های قوی در محنوده وجود ۴ گره یا همگراد بالا برای محله وجود پلکان به عنوان یک مرکز تجاری و ترشحگاه رفاه و مجتمع تجاری صنعت پوشش گیاهی مناسب در اطراف محل گهت بالای زمین و دارا بودن پتانسیل سرمایه گذاری وجود کاربریهای زباد تجاری ریزدانه در بته محنوده کنار هم قرار گرفتن کاربری های سازگار و وابسته در اکثر جاهای خیابان های اصلی منگی بودن بیشتر بناها گهت زباد محنوده واقع بودن در مرکز شهر استقبال ساکنین قدیمی از ساخت و ساز های جدید و افراد تازه وارد به محل توسط آن تناسب فرم و عملکرد	کالیدی
نظارت بر چگونگی استفاده از زمین های بایر نظارت سازمانهای مربوطه منطبق بودن با طرحهای جامع و تفصیلی تسویق و هدایت ساخت و سازهای جدید توسط مردم و رفع نیاز از طرحهای توسعاتی و بهسازی دانش وام و تحصیلات جهت بهسازی و توسازی کاهش گهت مصالح	کاهش هزینه های سرمایه گذاری برای ایجاد برخی کاربری ها استفاده از اراضی بایر استفاده از مشارکت مردمی تسریع روند کارها ایجاد ساخت و سازهای جدید دانش وام مسکن کاهش ترافیک روان کردن مراحل اداری تأمین مصالح از نزدیک شهر و کاهش هزینه های حمل و نقل افزایش کاربری های تجاری افزایش تعداد طبقات احیا و با توسازی کاربری های تجاری بنون استفاده تبدیل قطعات بزرگ مسکونی حاشیه خیابان به کاربری تجاری تأمین کاربری هایی که دچار کمبود هستند تجمع حیاطهای بزرگ فرصت و وقت استفاده از زمین های بایر استفاده از پتانسیل خانه های قدیمی ارتقای تناسب فرم و عملکرد قرار دانش کاربری های متناسب با هر مکان توجه به ماتر سپای سازگاری وابستگی، مطلوبیت و ظرفیت	موقعیت و وضعیت مناسب برای جذب سرمایه گذاری به منظور ایجاد برخی کاربری ها که کمبود دارند نگاه ویژه مدیران به این محله و دیگر محلات مرکز شهر رویکرد فرهنگی سازانه و تسویق تولد افزایش بونجه های صمرانی دانش وام مسکن و وام برای ایجاد نما وجود قوانین و سازمانهای مربوط به شهر توجه مراات فرهنگی به برخی سلفهانهایی قدیمی
	ایجاد هویت خاص محله ساماندهی بهت و ساخت و ساز های جدید به نحوی که مخصوص این محله از شهر باشد قرار دانش برخی مکانات و فضاهای خاص در محنوده ایجاد پوشش گیاهی مخصوص محنوده از نظر نوع، ارتفاع و فاصله بالا بردن ایمنی مهندسی ساختن بناها استفاده از مصالح مقاوم امانگی در مقابل حوادث مکانیابی و گهت متناسب تلهسات و تجهیزات مقاوم سازی با جانشینی سلفهانهایی قدیمی	شهرسازی بنون نخلالت دانش مردم افزایش مهاجرت به محله و نیز افزایش جمعیت بالا بودن گهت مصالح مورد نیاز برای ساخت و ساز عدم توانایی مسؤلان در کنترل گهت زمین

تصویر نام های قبلی بسیاری از خیابان ها کوچک ها وجود روز های زمان به دست آمدن محله آلودگی صوتی در محله با توجه قرار گیری در مرکز شهر آلودگی نسبی هوا در محدوده با توجه قرار گیری در مرکز شهر عدم انطباق ساخت وساز ها در محدوده با اصول مهندسی ژئولوژی و فاصله آنها اختلاف دمای زمستان گرمترین و سردترین روز سال نبود شیب مناسب در کوچه ها باران های اسیدی هدر رفتن منابع طبیعی یکی بودن آب آشامیدنی و سایر مصارف	قبلی بودن محدوده داشتن هویت تاریخی حسن تعلق در محله داشتن خانواده های قبلی وجود برخی ساختمان های قبلی خاطره انگیز وجود سازه میدان به عنوان یک اثر تاریخی در نزدیکی محدوده محدود بودن برخی از اسباب قبلی وجود درختان کزان برگ در محله برای تامین آفتاب در روز های زمستان وجود نهال های زید برای تامین پوشش گیاهی در آینده وجود جوی در خیابان های اصلی برای دفع مناسب آبهای سطحی وجود پوشش گیاهی مناسب در خیابان های اصلی وجود شیب عرضی مناسب در پیاده رو ها و معابر آب و هوای نسبتاً معتدل حدی مناسب سوارش مناسب نسبت به استان امکان پرورش انواع پوشش گیاهی در محله زاویه تقریباً مناسب تابش آفتاب	تاریخی و طبیعی
افزایش پوشش گیاهی داخل محله کشت نهال با فاصله مناسب با توجه به اقلیم کزان برگ (باشند) پیاده کردن سیستم آبیاری مناسب مهار یخ زدگی معابر استفاده از تجهیزات برای مقابله با یخ زدگی معابر استفاده از تجهیزات پیشرفته برای جلوگیری از یخ زدگی معابر توجه به پلا آمندگی آبهای زیر زمینی در مرکز شهر استفاده از مصالح مقاوم در پی ها تداف مجوز برای احداث زیر زمین	احیای ارزشهای تاریخی محل انجام فعالیتهای مناسب در اثر تاریخی و زنده سازی آنها نظارت شایسته سازمان میراث فرهنگی بر اثر تاریخی مرمت و نوسازی اثر تاریخی بهبود پوشش گیاهی تشویق مردم به کشتن درخت در حیاط خانه ها ایجاد تنوع در پوشش گیاهی استفاده از عوامل طبیعی برای تولید انرژی و چش گیری از هدر رفتن آن قرار دادن ساختمانها در جهت نور آفتاب قرار دادن ساختمانها با زاویه مناسب نسبت به گنبد تولید انرژی از منابع تجدید پذیر حفظ نام های قبلی عدم تغییر نام گذاری های قدیم نظر خواهی از مردم در نام گذاری معابر	عبور بیش از پنج میلیون مسافر در سال از جاده مشهد شمال تهران وجود جلگه های طبیعی مختلف در اطراف شهر تکسیر خله گردشگری در شهر وجود اثر تاریخی در شهر
افزایش ایمنی در مقابل حوادث طبیعی استحکام دادن به ساختمانها در برابر زلزله استفاده از قرنیز استفاده از متخصصین مربوطه پیشگیری و پیش بینی وقوع حوادث استفاده بهینه از منابع فرهنگ سازی باز یافت مواد استفاده از تکنولوژی و تجهیزات جدید استفاده از موادی که قبل باز یافت هست در مصارف گوناگون حفظ سائین قدیمی بالا بردن امکانات رفاهی در سطح محله شناخت و حفظ عناصری که باعث وابستگی افراد به محله بوده است	حفظ آثار تاریخی فرهنگ سازی رسیدگی مداوم استفاده مناسب از آبهای سطحی و استفاده شده جمع آوری مناسب آبهای سطحی کنترل آلودگی هوا بخصوص در روز های گرم استفاده از انرژی های برون آلودگی یا با آلودگی کم استفاده از تکنولوژی پیشرفته در فعالیتهای گوناگون محدودیت ترافیک افزایش پوشش گیاهی جنگلی از تغییر زیاده استفاده از روشهای نوین آبیاری استفاده از کالاهای زیر زمینی آب افزایش پوشش گیاهی	شکل کلیه ای شهر ایجاد پایه های و آلودگی و آلودگی هوا سرعتی بی موقع وسایل زندگی محصولات بلا بودن سطح آبهای زیر زمینی در شهر و آلودگی آن گرد شدن هوا در دهه های اخیر بالا بودن میزان تبخیر و تبخیر گرد شدن زید هوا در چند روز از فصل تابستان کنند آب در سالی های استفاده از منابع تجدید پذیر

ارزیابی کیفی کاربری ها

تحلیل کیفی شامل دو دسته ماتریس ها و معیارهای کیفیت و محیط می باشد برای این منظور ابتدا ، ما، از ماتریس های: ۱- مطلوبیت ۲- ظرفیت ۳- سازگاری ۴- وابستگی مطابق جداول (۳ و ۴ و ۵) استفاده کردیم که توضیح آن عبارتند از:

۱-ماتریس مطلوبیت

در این ماتریس ، سازگاری بین کاربری و محل استقرار آن ارزیابی می شود و بر این اساس می توان گفت که هر کاربری طبق ویژگی های خاص آن برای محل خاصی مناسب است و هر محلی نیز کاربری های خاص خود را می طلبد. به عبارت دیگر یعنی آن کاربری از چشم انداز مناسبی برخوردار است یا خیر ؟ برای تهیه این ماتریس از گزینه های زیر استفاده می کنیم:

الف) کاملاً مطلوب : به این معنی که خصوصیات کاربری ، از هر جهت مناسب محل مورد نظر می باشد.

ب) مطلوب : یعنی مشخصات کاربری ، تا حدودی با محلی که در آن قرار گرفته مطابقت دارد.

ج)نیمه مطلوب: یعنی کاربری ها از جهت مناسب بودن در حد میانه و به نوعی بی تفاوت است.

ج) نسبتاً نامطلوب : به این ترتیب که خصوصیات کاربری ، با محل مورد نظر نسبتاً در تعارض است.

د) کاملاً نامطلوب : یعنی خصوصیات مورد نیاز هر کاربری با خصوصیات محل کاملاً در تعارض باشد و یا کاربری مناسب محل مورد نظر نباشد.

این ماتریس نشان میدهد که میزان سازگاری بین کاربری ها و محل استقرار آنها از مطلوبیت خوبی برخوردار نمی باشد جدول (۳).

جدول (۳) ماتریس مطلوبیت

ماتریس مطلوبیت		دسترسی	شیب خیابان	ابعاد زمین
مسکونی	مسکونی			
تجاری	تجاری محله ای			
	تجاری منطقه ای			
	مهندسیک			
	آموزشی			
	نیستان			
	موسسه زیان خارجه			
	پاتک			
	اداری			
	دفتر اسناد رسمی			

۲- ماتریس ظرفیت

هر کاربری شهری مقیاسی دارد ، در این ماتریس به این موضوع پرداخته می شود که هر کاربری در چه سطحی می تواند عملکرد مناسبی داشته باشد. چنانکه دو مقیاس مذکور با یکدیگر منطبق باشند ، هر کاربری عملکرد مناسبی خواهد داشت ، در حالی که اگر منطبق نباشند ، مشکلات عدیده ای را برای هر دو پدیده به وجود خواهد آورد. از طرف دیگر ، هر سطح از ساختار فضایی شهری نیز تنها ظرفیت پذیرش سطح مناسبی از فعالیت ها را دارد ، بنابراین ساختار فضایی نیز می تواند چنین تقسیم شود : محله ، ناحیه، شهر و منطقه شهری جدول (۴).

جدول (۴) ماتریس ظرفیت

ماتریس ظرفیت		محله	ناحیه	منطقه
مسکونی	مسکونی	●		
تجاری	تجاری	●		
بانک	بانک		●	●
دفتر اسناد رسمی	دفتر اسناد رسمی			●

۳- ماتریس سازگاری

کاربری های هم جوار موجود در خیابان طالقانی، بایستی با یکدیگر و با کاربری های اطراف خود نیز، سازگاری داشته و برای یکدیگر ایجاد مزاحمت نکنند. بر این اساس، کاربری ها از نظر سازگاری ممکن است حالت های ذیل را داشته باشند:

کاملاً سازگار: یعنی هر دو خصوصیات مشترکی داشته و فعالیت آن ها نیز بر یکدیگر منطبق باشد مانند دو مسکونی کم تراکم.

نسبتاً سازگار: به این ترتیب که هر دو کاربری از یک نوع بوده، اما در جزئیات اختلافی داشته باشند، مانند مسکن کم تراکم با مسکن با تراکم متوسط.

بی تفاوت: یعنی اینکه دو کاربری از جهت سازگاری نسبت به هم بی تفاوت باشند.

نسبتاً ناسازگار: یعنی اینکه میزان ناسازگاری بین دو کاربری از سازگاری آن ها بیشتر است

کاملاً ناسازگار: یعنی مشخصات دو کاربری هیچ گونه همخوانی با یکدیگر نداشته و در تقابل با یکدیگر باشند، مانند کاربری صنعتی و کاربری مسکونی. (جدول ۵).

جدول (۵) ماتریس سازگاری

ماتریس سازگاری		مسکونی	تجاری	اداری
مسکونی	مسکونی	●	●	●
تجاری	تجاری	●	●	●
بانک	بانک	●	●	●
دفتر اسناد رسمی	دفتر اسناد رسمی	●	●	●

سازگار	●
نسبتاً سازگار	●
نسبتاً ناسازگار	●
ناسازگار	●

بررسی انجام شده نشان می دهد که بیشتر کاربری هایی که در کنار هم قرار گرفته اند سازگار هستند یعنی قرارگیری آنها در کنار هم مزاحمت زیادی ایجاد نمیکنند ولی این کاربری ها بیشتر فرا محله ای هستند و حضورشان در محدوده باعث ایجاد شلوغی در معبر و مزاحمت برای کاربری های مسکونی میشود.

۴- ماتریس وابستگی

در این نوع ماتریس کاربری ها میتوانند به صورت زنجیروار به هم وابسته باشند (درست بر خلاف نوع سازگاری که میتوانند مخالف هم باشند و در کنار هم قرار گرفتنشان ممکن است به یکدیگر زیان برساند) در این ماتریس تاکید بر این است که کاربری ها به صورت زنجیروار به هم وابسته باشند. جدول (۶).

جدول (۶) ماتریس وابستگی

ماتریس وابستگی	فضای سبز		اداری		آموزشی	
	پارک	نقتر استاندارد رسمی	پارک	نقتر استاندارد رسمی	پارک	نقتر استاندارد رسمی
مسکونی	●	●	●	●	●	●
تجاری	●	●	●	●	●	●
تجاری منطقه ای	●	●	●	●	●	●
مهندک	●	●	●	●	●	●
دبستان	●	●	●	●	●	●
دبیرستان	●	●	●	●	●	●
موسسه زبان خارجه	●	●	●	●	●	●
پارک	●	●	●	●	●	●
نقتر استاندارد رسمی	●	●	●	●	●	●

نتیجه گیری

هدف کلی این پژوهش سنجش میزان ارتقاء کیفیت محیطی خیابان از طریق تبدیل آن به مسیر پیاده جهت دلپذیر نمودن هر چه بیشتر پیاده روی و تشویق به انجام آن و کاهش استفاده از وسایط نقلیه موتوری و همچنین انسانی تر کردن فضا جهت فراهم نمودن یک محیط مطلوب برای داد و ستد و تعاملات اجتماعی بوده است. فرضیات تحقیق بر این استوار بوده است که افزایش تنوع کارکردی در ساعات مختلف شبانه روز موجب گسترش پیاده راه ساخته خواهد شد، همچنین ایجاد مسیرهای حرکت پیاده افزایش امنیت اجتماعی را برای کاربران محیط به همراه دارد. این فرضیات با مطالعه نمونه مورد مطالعه تایید گردید. یعنی افزایش تنوع کارکردی در ساعات مختلف شبانه روز شهروندان را به پیاده روی در فضاهای شهری تشویق می کند و امکان پیاده راه سازی در چنین فضایی با کارکردهای متنوع و زیاد میسر می شود و نیز ارتقاء کیفیت محیط در فضاهای شهری توسط پیاده راه، امنیت اجتماعی در این محیط را برای شهروندان افزایش می دهد. این پژوهش هم چنین نشان داد که تاثیرگذاری ویژگی های کالبدی بر روی کیفیت محیط های شهری در اولویت اول است. سپس ادراک محیطی در اولویت دوم و ویژگی های کارکردی در اولویت سوم قرار دارند. که با توجه به نتایج حاصله، اهم متغیرهای مستقل تاثیرگذار در این سه دسته (کالبدی، کارکردی و ادراک محیطی) به ترتیب اولویت عبارتند از: شاخص های امنیت، دسترسی، معابر، کارکردهای اقتصادی، محیط زیست شهری، کیفیت محیط اجتماعی، تعاملات اجتماعی، فعالیت های فرهنگی، تسهیلات شهری و آیت های کارکردهای تفریحی و روشنایی کمترین اثرات را دارا هستند. از این رو در صورتی که برای ارتقاء کیفیت محیط توسط پیاده راه، روی آیت های امنیت، دسترسی، معابر و کارکردهای اقتصادی سرمایه گذاری شود، انتظار بهبود وضعیت محتمل است. این پژوهش همچنین امکان معرفی شاخص هایی که بر روی کیفیت محیط ها ی

شهری و نیز تصمیم مردم برای پیاده روی در یک مکان خاص اثر دارد را مشخص می نماید. انتخاب افراد برای پیاده روی و لذت از یک فضای شهری مانند پیاده راه می تواند بر اساس درک ذهنی آنها از فضا، یا ویژگی های محیطی فضای شهری صورت گیرد شکل (۷).

شکل (۷) طرح های پیشنهادی محدوده مورد مطالعه

ایه راهبردها و پیشنهادا

تپ پیشنهادات

- پیاده راه بدون دست فروش معنا ندارد. سرزندگی ای است که دستفروشان به پیاده راه می دهند.
- استفاده از مواد و مصالح بومی و همساز با اقلیم در جزییات پیاده راه
- طراحی اجزای محدوده پیاده جهت استفاده بهینه از نور طبیعی با توجه به نوع اقلیم
- طراحی بدنه های پیاده راه همساز با بناهای همجوار و خط آسمان و اقلیم و تغییرات آن
- توجه به زیرساختهای موجود با در نظر گرفتن توسعه های آتی و چشم اندازهای بصری
- توجه به الگوها و روشهای رایج ساخت و ساز در بافت موجود و پیرامونی پیاده راه
- رعایت نقطه نظرات اکثریت کاربران محدوده از طریق نظرسنجی و مشارکت دادن آنان
- به حداکثر رساندن تنوع کاربریها در محدوده پیاده و با رعایت اصل سازگاری
- توجه به مقیاس انسانی در کلیه مراحل مکانیابی و طراحی و در تمامی جزییات

- حداکثر استفاده از گیاهان، آب و عناصر و مصالح طبیعی در بهسازی و مبلمان پیشنهادی
- حفاظت از بناهای باارزش تاریخی در پیاده راه و یا توسعه محدوده های پیاده حول این ابنیه
- توجه به چشم اندازهای طبیعی و مصنوعی و بویژه دور منظر انتهایی در محدوده پیاده
- تبدیل خیابانها به راههای اصلی کاملاً پیاده
- انطباق منظر شهر با تغییرات فصول: کافه های سرباز، میدین عمومی و اجراکنندگان برنامه های خیابانی هزاران نفر را در تابستان جذب می کنند. نیمکت های گرم و گرم کننده های گازسوز در گوشه های خیابان، زمستان را در مرکز شهر لذت بخش می سازند.

منابع

- اصغرزاده یزدی، سارا، (۱۳۸۹)، اصول پیشنهادی نوشهرگرایی در برنامه ریزی محله های شهری، مجله مسکن و محیط روستا شهرسازی، ۲۹(۱۳۰): ۵۰-۶۳.
- افراسیابی، منا؛ آرش صدری و افسانه داغستانی. (۱۳۹۴)، تأثیر پیاده راه بر افزایش تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری، دومین همایش بین المللی و چهارمین همایش ملی معماری، مرمت، شهرسازی و محیط زیست پایدار، همدان، دبیرخانه دائمی همایش.
- امینی، الهام و سارا غلامعلی پور، (۱۳۹۱)، حمل و نقل انسان مدار؛ ضامن سلامت شهر و شهروند (نمونه موردی: محله یوسف آباد تهران)، یازدهمین کنفرانس مهندسی حمل و نقل و ترافیک ایران، تهران، سازمان حمل و نقل و ترافیک تهران، معاونت حمل و نقل و ترافیک شهرداری تهران.
- پوراحمد، احمد، حاجی شریفی، آرزو و رمضانزاده لسبویی، مهدی، (۱۳۹۱)، سنجش و مقایسه کیفیت پیاده راه در محله های هفت حوض و مقدم شهر تهران، مجله آمایش جغرافیایی فضا، ۲(۶): ۳۷-۵۶.
- پوراحمد، احمد، زنگنه شهرکی، سعید، صفایی رینه، مصطفی. (۱۳۹۵). تحلیل نقش پیاده راه های شهری در ارتقای سرزندگی فضاهای شهری (مطالعه موردی: پیاده راه ۱۷ شهریور، تهران). پژوهش های جغرافیایی برنامه ریزی شهری، ۴(۲): ۱۷۵-۱۹۵.
- توسلی، محمود و ناصر بنیادی، (۱۳۷۱)، طراحی فضای شهری، چاپ اول، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.
- توکلی، عبدالله، (۱۳۹۵)، ارتقای فضای شهری با تأکید بر پیاده راه ها به منظور افزایش تعاملات اجتماعی نمونه موردی: خیابان مهدیه آمل، دومین کنفرانس بین المللی یافته های نوین پژوهشی در علوم، مهندسی و فناوری، استانبول- کشور ترکیه، موسسه فراز اندیشان دانش بین الملل.
- ثقفی اصل، آرش. (۱۳۸۷). اهمیت و نقش پیاده راه در شبکه ی حمل و نقل شهر پایدار. جستارهای شهرسازی. ۲۶-۲۷: ۷۹ تا ۸۷.
- حاتمی، یاسر، ذاکر حقیقی، کیانوش. (۱۳۹۶). ارزیابی تأثیر کیفیت محیط شهری بر روابط اجتماعی استفاده کنندگان از فضا (مطالعه موردی: پیاده راه بوعلی سینا شهر همدان). فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهش و برنامه ریزی شهری، ۸(۳۰): ۲۴۵-۲۶۶.

حبیبی، سید محسن؛ مسائل، صدیقه. (۱۳۷۸). *سراغه کاربری‌های شهری*، وزارت مسکن و شهرسازی، سازمان ملی زمین و مسکن. چاپ اول، تهران.

دهقان ابیانه، محسن، ۱۳۹۵، *رویکرد افزایش تعاملات انسانی در طراحی پیاده راه شهری*، نخستین کنفرانس ملی معماری شهرسازی جغرافیا و محیط زیست، قم.

رفیعیان، مجتبی؛ صدیقی، اسفندیارپور؛ محمدی، مرضیه، (۱۳۹۰)، *امکان سنجی ارتقای کیفیت محیط از طریق پیاده راه سازی محورهای شهری*، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، ۳ (۱۱): ۵۶-۴۱.

رهنما، محمدرحیم؛ محمد زاده، ندا. (۱۳۹۳)، *تدوین چهارچوب طراحی شهری برای خیابان ملاصدراي شیراز با رویکرد افزایش تعاملات اجتماعی*، جغرافیا و توسعه ناحیه ای، ۱۲ (۲۲): ۳۱-۱۵.

زیاری، کرامت‌الله (۱۳۸۰). *توسعه پایدار و مسئولیت برنامه‌ریزی شهری در قرن بیست و یکم*، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران، ۱۶۰: ۳۷۱-۳۸۵.

شکوهی دولت آبادی، محمود و مسعود، محمد، (۱۳۸۹)، *پیاده راه عاملی برای افزایش سرمایه اجتماعی*، نشریه انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران، ۱۱ (۱): ۶۶-۵۵.

شکوهی، حسین، (۱۳۹۲)، *دیدگاه‌های نو در جغرافیای شهری*، سمت. چاپ سوم.

فاضلی، محمد. (۱۳۹۳)، *شهر، حمل و نقل و زندگی روزمره*، تهران، انتشارات تیسرا.

فکوهی، ناصر، (۱۳۸۹)، *همسازی و تعارض در هویت و قومیت*، تهران، انتشارات گل آذین.

گلکار، کورش، (۱۳۸۵). *مناسب سازی تکنیک تحلیلی سوات (SWOT) برای کاربرد در طراحی شهری*. نشریه صفا، ۴۱: ۳۱-۱۸.

لطفی سهند، ارسلان گل مکانی، محمد حسین پور، مهسا شعله. (۱۳۹۳). *تدوین چهارچوب طراحی شهری برای خیابان ملاصدراي شیراز با رویکرد افزایش تعاملات اجتماعی*، مدیریت شهری، ۱۳ (۳۶): ۲۴-۹.

مدنی پور، علی، (۱۳۷۹)، *طراحی فضای شهری، نگرشی بر فرآیندی اجتماعی و مکانی*، ترجمه فرهاد مرتضایی، نشر پردازش، چاپ سوم، تهران.

مشیری لنگرودی، آرش. (۱۳۹۵)، *طراحی پیاده راه (گذر شهری) با رویکرد افزایش تعاملات اجتماعی*، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد و غیر انتفاعی واحد شمال به راهنمایی علی دشتی.

معینی، سیدمحمد مهدی، (۱۳۸۵)، *افزایش قابلیت پیاده‌مداری گامی به سوی شهری انسان‌تر*، نشریه هنرهای زیبا، ۲۷: ۵-۱۶.

Lehrer, Jim, 2004. **What is New Urbanism**: www.Newurbanism.org?

Nozzi, Dom, 2005. **Merits and principles of New Urbanism**”, <http://user.gru.net/domz/merits.htm>.